

IV

Begeleiding nabestaanden (zielsverwanten) Afscheidsrituelen

Spreek niet over nabestaanden, maar over zielsverwanten. Dat is tijdloos en niet beperkt. Als je het hebt over zielsverwanten, zowel ten opzichte van de overlevenden als de overledenen, dan doorbreek je het tijdgevoel dat de ander weg is, want de zielsverwantschap blijft bestaan. Dus als het taalgebruik veranderd wordt rondom sterven, spreek je vanuit verbinding en niet vanuit scheiding.

Het is van wezenlijk belang dat verlies gemeenschappelijk gedragen wordt door de verliesdragers. Collectieve rouwverwerking is essentieel.

Het eerste beeld wat ik krijg is dat het verlies vaak zo ingrijpend is geweest voor mensen die dit ondergaan hebben, dat zij hun verlies menigmaal in een isolement beleven en niet in staat zijn zelf een collectieve verbinding te maken met hen die ook verlies ondergingen.

Het is van wezenlijk belang, dat verlies gemeenschappelijk gedragen wordt door de verliesdragers. Dat mensen collectief bijeengebracht worden om eenzelfde soort verdriet met elkander te delen en uit te diepen. Dat is een hoogstaand goed. Want als je niet in gelijke mate deelt met wat je ondergaan hebt, blijf je in het isolement hangen. Dus ouders die kinderen verloren hebben, dienen andere ouders te ontmoeten die ook kinderen verloren hebben. Kinderen en volwassenen die hun ouders verloren hebben, dienen mensen te ontmoeten die hun ouders verloren hebben. Mensen die partners verloren hebben dienen mensen te ontmoeten die partners verloren hebben. En mensen die meerdere dierbaren verloren hebben, dienen mensen te ontmoeten die meerderen verloren hebben. Dat is de eenvoudigste richtlijn die afgegeven kan worden. Als dat opgepakt en verstaan kan worden door de hulpverleners, krijg je een collectieve rouwverwerking die veel gemakkelijker doorstroomt dan als het te eenzijdig en individueel belicht wordt.

Je rouwt makkelijker met gelijkgestemden, lotgenoten. Je verstaat elkaar met een half woord. Het lijkt alsof je aan leedopstapeling doet, terwijl het tegenovergestelde aan de orde is, namelijk dat je door de herkenning jezelf ziet temidden van anderen waardoor je ook genuanceerder je eigen leed ondergaat. Je fixeert je er minder op. Dat is de boodschap.

Jammerplaatsen inrichten voor nabestaanden ter verwerking van hun gevoelens.

Verder geven mijn begeleiders aan, dat bij collectieve rampen het lijden vaak verdoezeld wordt doordat de omstanders overmatig gaan spreken. Men spreekt over het lijden, men spreekt over wat er gebeurd is, maar men verwerkt niet ter plekke. Het zou veel helpen als er bij calamiteiten

jammerplaatsen ingericht worden, waar mensen kunnen kreunen en klagen zonder te spreken, waar ze huilen en geluid maken. Immers, onnodig verdoezeld lijden bij rouw blokkeert verwerking en geeft verlenging van lijden voor degene die rouwt. De emotionele wond etst steeds dieper in.

Zangerig neuriën als collectieve rouw.

Ik zie zangerig neuriën als collectieve rouw: de weemoed oproepend en de herinneringen loslatend. De resonantie maakt dat de grovere verscheurde gevoelens weer in het zachte perspectief aaneengeregen worden. Wie zangerig neuriet en vooral als men het collectief doet, maakt dat de energievelden die verbijsterd en uiteengereten zijn en haast niet meer in het collectieve veld verbonden zijn, weer aan elkaar geweven worden. Dus het zangerig neuriën ter plaatse is helend. Er dient daar eigenlijk dag en nacht collectief neuriën te zijn. Met de beweging daarbij vanuit je bekken, wijdbeens, voeten op de grond en het bovenlichaam haast als een pendel op en neer bewegen van voren naar achteren. Als je zo zit, beweegt en zangerig neuriet, dan ben je innerlijk je hele energieveld aan het her-balanceren. Je komt uiteindelijk weer in een gelijkmoedigheid terecht.

Herdenkingsrituelen op de plaats des onheils.

De bedoelde herdenkingsrituelen zijn herdenkingen op spiritueel niveau voor nabestaanden en voor overledenen en hebben een soort Eerste Hulp karakter.

Liefst direct na de calamiteit al ter plekke herdenkingsrituelen creëren.

Als een grootschalige calamiteit zich heeft voorgedaan en er zijn op korte termijn nog geen officiële herdenkingsrituelen op komst, dan is het van belang dat er snel (liefst direct na de ramp) al ter plekke zaken op gang geholpen worden die de geestelijke gesteldheid van de overledenen en de overlevenden die herinneringen hebben aan die plek, positief beïnvloeden. Een eenvoudige, energetische effectieve manier is het neerhangen van kleine, liefst koperen belletjes met een verfijnd hoge trillingsfrequentie die door de wind aangeblazen worden, waardoor het geluid op die plaats gaat vibreren. Fijne glazen belletjes kunnen ook die functie hebben. Alle belletjes dienen gecheckt te zijn op een zuivere en hoge geluidstoon. Koperen of glazen belletjes met een hoge trillingsfrequentie zorgen voor zo'n lichtfrequentie dat de overledene wel op moet stijgen.

Door de wind bewogen grote vogels en vlinders, maximaal licht van materiaal en structuur om voor overledenen de herinnering van lijden weg te halen.

Ik zag eerder ook het volgende beeld: ik zag héél lichtvoetige (van prachtig subtiel crème wit materiaal) opvliegende vogels en vlinders uitgebeeld worden, die als het ware zó licht van materiaalstructuur zijn, dat de wind ze bewegend houdt. Daar dienen eigenlijk kunstenaars op aangezet te worden om dat effect te bereiken. De uitbeeldingen van de vogels en de vlinders vinden uitvergroot plaats, zodat het op het waarnemingsniveau van de overledenen ook een vergroot aandachtsveld wordt. De impressies van deze uitbeeldingen verzwakken de indrukken van het ter plekke plaatsgevonden lijden. De witte velden van vlinderlicht bewegende vogels en vlindersculpturen halen als het ware de herinnering weg van al het lijden dat daar was.

De overledenen zoeken die plek van het lijden op maar ze zien iets anders. Iets dat aan licht gerelateerd is, aan lichtheid van beweging, aan ópstijgendheid en iets dat werkelijk door de wind bewogen wordt, dus óók door de ijle stromen van de niet-zichtbare wereld.

Pastelkleurige bloemblaadjes als aangename etherische ondersteuning van overledenen.

Het volgende beeld gaat over het belang om, als er geen risico is voor mensen om op de plaats te komen, de plek regelmatig met bloemblaadjes te bestrooien. Bloemblaadjes zo pastel als het maar kan, ik zie héél lichte kleuren zoals crème, wit, lila, roze, het allertzachtste geel, het allertzachtste lila, maar vooral crème-wit. Als de blaadjes aan het verdorren zijn, moeten er weer nieuwe bloemblaadjes komen te liggen.

Waarom bloemblaadjes? Als bloemen overlijden, afsterven (op het moment dat je een bloem afknijpt begint het sterven van de bloem al), wordt het leven van de bloem lichtvoetig verlaten. Er zit geen zwaarte omheen. Als een bloem afsterft, dan is hij vaak ook nog welriekend van aard. Het is een heel subtiële energie die vrijkomt en dat is voor overledenen een veraangenaming om naar te kijken, omdat de etherische sfeer die om bloemen heen komt te liggen, een aangename is. Het gaat echt om de bloemblaadjes, dus niet om de steel en niet om de bladeren. Daar kan ook letterlijk actie op ondernomen worden als er een calamiteit is in een gebied waar mensen iets willen betekenen. Het is een vraag waar mensen concreet aan kunnen beantwoorden en dat vinden mensen vaak heel prettig. Maar als er niet om gevraagd wordt, kun je dit soort acties ook niet verwachten.

Watersproei-installaties om de aarde te bevochtigen. Het leed wordt zo gemakkelijker opgenomen en naar diepere lagen in de aarde gebracht.

Ik krijg het beeld te zien van sproei-installaties, zoals je bij een gazon sproeien heel verfijnd water kan laten nevelen. Zo zou meerdere keren, zeker de eerste dagen na het gebeuren, in de hele ether (de lucht velden boven de aarde waar het leed heeft plaatsgevonden) verneveld water gebracht dienen te worden, om als het ware een soort neerslag te bewerkstelligen van de emoties die de ether nog bezwangeren.

Misschien ken je het verschil in gevoel vóór en ná het douchen. Je lichaam kan al lang schoon zijn voordat je gaat douchen, maar je auraveld heeft nog last van alles wat je die dag hebt meegemaakt: er liggen nog te veel indrukken in je. Zo werkt het met de aarde ook.

De verneveling van water met sproeislangen of met aparte constructies zoals je een gazon benevelt, is ongelooflijk belangrijk. De vochtige aarde maakt dat het leed gemakkelijker door het water opgenomen kan worden en naar diepere lagen in de aarde gebracht wordt en zo minder aan de bovenkant blijft hangen.

Bepaalde vogelgeluiden bewerkstelligen een oplichtende sfeer en stilte als na-effect. De rouwverwerking wordt hierdoor intenser, mooier en vloeiender aangegaan.

Vogels, bepaalde soorten zijn daar heel speciaal in, hebben geluiden die je hart doen uitreiken, die je als het ware mee in een jubelgevoel kunnen brengen. Als er vogels zijn met dat karakter (daarvoor moeten we bij vogelkenners zijn) dan is het belangrijk dat er bepaalde groepen vogels geselecteerd worden, die van nature zo'n geluidsvibratie hebben, dat ze in die omgeving een oplichtende sfeer aanbrengen en na hun gezang een specifieke vorm van stilte. Dat is juist wat nodig is: de óplichting én de stilte als na-effect. Dat houdt in, dat er in een bepaald gebied vogels dienen te zijn die beschikbaar zijn voor dit werk.

Vogels hebben natuurlijk altijd de neiging om weg te vliegen, dus het zal tijdelijk dan ook noodzakelijk zijn dat vogels hele grote mobiele kooien aangeboden krijgen waar ze niet te benauwd in zitten (zoals je dat ook bij grote parken hebt) en van waaruit ze hun werk kunnen doen. Door vogelkenners zou er nagedacht kunnen worden hoe vogels iets zouden kunnen betekenen op plaatsen waar calamiteiten hebben plaatsgevonden. Met een verhoogd vogelgeluid wordt de rouwverwerking veel intenser, maar ook mooier aangegaan. Het wordt vloeiender. (Bandopnamen van zuivere vogelgeluiden kunnen deels als vervanger dienen van echte vogels. Echte vogels verdienen echter de voorkeur).

De rampplek moet zoveel mogelijk volstrekt met rust gelaten worden. Herdenkingsrituelen dienen om de plek heen een plaats te vinden, een uitzondering kan gemaakt worden voor een enkele voorganger die vanuit het midden van het gebied kan spreken of zingen.

Het gebied mag niet betreden worden zonder dat er sprake is van een wezenlijke intentie, bijvoorbeeld het aanbrengen van grote volièrés waar vogels kunnen zingen of het aanzetten van een besproeiingsinstallatie. Anderen mogen het terrein gewoon níet op! Het veld moet volstrekt met rust gelaten te worden. Het is goed dat overlevenden rouwen, maar ze hoeven niet nog eens extra in de verzwaring van dat gebied te worden meegetrokken. Zij kunnen beter rouwen óm dat gebied heen, dan in het

gebied zelf. Zij kunnen ook rouwen bij dierbaren op een andere plek. Als er een herdenkingsritueel is en de plaats van de ramp is niet extreem groot (zoals bij de Bijlmermeer en de Volendamramp het geval was), is het beter om in een cirkel om dat gebied heen te gaan staan en op de plek zelf de stiltewerking een kans te geven.

Een uitzondering kan gemaakt worden voor: *"Als de sprekers en zangers of zij die het ritueel aanzetten zuiver van ondertoon zijn en in het midden van het gebied gaan staan, dan is dat geoorloofd, maar niet de andere deelnemers die aanwezig zijn."* Dus het ritueel kan vanaf het midden van de plaats des onheils plaatsvinden, maar de omstanders mogen niet op het terrein. De teksten en de zang gaan echter wel over het hele gebied heen.

Glazen fonteynen brengen voor zowel overledenen als overlevenden een opwekkende energie teweeg.

Advies: het oprichten van fonteynen. Ik zie een glazen fontein, helemaal gemaakt van glaswerk. Het gaat om een bekken van glas en een sproeier waar het water uitkomt. Het gaat erom dat de verneveling van het water plaatsvindt vanuit één straal omhoog om zich vervolgens in cirkelvormige bogen naar buiten te spreiden. Er zouden op meerdere plaatsen dit soort glazen fonteynen aangebracht kunnen worden. Het ziet eruit als dik glas, glas dat ook de wintertijd goed kan doorstaan.

De subtiliteit van de uitbeelding van glas, dat flonkert in het licht en de waterstralen die door dat licht beïnvloed worden, brengen een zodanige opwekkende energie teweeg bij zowel de overledenen als de overlevenden, dat het belangrijk is voor glas te kiezen (véél meer dan water dat bijvoorbeeld uit een zinken fontein zou komen).

Als fonteynen niet tijdig gerealiseerd kunnen worden, is het een prachtige tijdelijke oplossing om grote brokken glas op zo'n plaats te gebruiken waar je dan ook waterverstuiving teweegbrengt. Echter, fonteynen verdienen de voorkeur, omdat het water zich opgevangen weet in een bekken, en dat heeft een symbolische waarde.

In mijn innerlijke beelden zie ik echt één straal water uit dat bekken komen en dan helemaal in een golfbeweging, weer naar beneden komen (zoals je ook een walvis water ziet spuiten). Dat heeft te maken met de symboliek van oprichting en weer ópgenomen worden in de bron, omdat hetzelfde water steeds weer opnieuw wordt uitgestoten.

Toevallige regen verlicht de ether en heeft dus rituele waarde indien als zodanig in dankbaarheid begrepen.

Mijn begeleiders zeggen: *"Het valt niet te beïnvloeden, maar als er toevallig regen is, moet het dankbaar aanvaard worden."*

Als het regent in het rampgebied, vindt er altijd verlichting van de ether en de aarde plaats, waardoor aangekoekte emoties die daar etherisch zijn, opgelost, verdund en verspreid worden. Er ontstaat een effect van

verschoning. Als mensen beseffen dat regen een gunstige invloed heeft in de zin van een rituele waarde, dan kunnen ze dat in dankbaarheid aanvaarden, ook als er vlak na de calamiteit hulpverleners in de regen hun werk moeten doen.

Blakerende zon verzwaart het rouwproces, dus bij rituelen luifels aanbrengen.

Als zonlicht heel fel is, kan het als het ware schrijnender de wonden doen ervaren. Zonlicht dat matig is of opflakkerend van aard, heeft een zachter gestemder en opwarmend gevoel als uitwerking. Dat kan positief zijn. Maar de blakende hitte die in bepaalde landen heerst, verzwaart het rouwproces. Als je dan een ritueel wilt houden voor de nabestaanden, is het belangrijk dat er voor hen een luifel van doek wordt aangebracht, zodat ze niet in de felle zon hoeven te verkeren want dat bemoeilijkt het loslaatproces. Je raakt oververhit en dat maakt ook de emoties verhitter.

Aandachtspunten voor herdenkingsrituelen bij collectieve sterfte ter voorkoming van haatgevoelens bij de nabestaanden, als menselijk falen mede-oorzaak was van de ramp.

Herdenkingsrituelen zijn vaak aan mensen gebonden en mensen vertolken vaak hun eigen vorm van leedverwerking in het ritueel dat ze aanbieden aan derden. Dat bemoeilijkt soms de toegankelijkheid van herdenkingsrituelen met een andere ondertoon.

Mijn begeleiders zouden graag een aantal zaken willen benoemen die bij herdenkingsrituelen voor collectieve sterfte belangrijk zijn, om te voorkomen dat mensen in haatgevoelens treden als bijvoorbeeld anderen via menselijk falen mee veroorzakend zijn geweest aan de calamiteit. We hebben dat in Volendam en Enschede gezien. Mensen durven namelijk niet volstrekt te rouwen zolang ze haatgevoelens hebben.

- 1 Ongelofelijk belangrijk zijn zuivere sprekers, zuivere teksten bij liederen en zuivere klanken via instrumentaria.
- 2) Verder is het van wezenlijk belang dat mensen die hierin actief zijn, nooit vanuit gewoonte gaan functioneren, ook al zouden ze vaker gevraagd worden waar dan ook herdenkingsrituelen te presenteren, want voor het belevingsveld van de aanwezigen is het nieuw.
- 3) Het is belangrijk stilte en rust te betrachten tussen de woorden in, na het gezongene en na de klankvibraties. Iedere stilte die verwerkelijkt wordt, heeft een grotere zeggingskracht dan welk spreken ook.
- 4) Het is belangrijk dat degenen die spreken, zingen of andere klanken teweegbrengen, zonder schroom hun aarzelingen laten zien omtrent wat

ze aanbieden. Ook voor hen is het leed dat daar woekert te groot om menselijk helemaal te kunnen aanvaarden. Zij doen naar beste kunnen en daar moeten zij uiting aan geven. Als ze dat niet doen, roept het tegenwicht op.

- 5) Het is belangrijk dat er nimmer langdradige betogen gaande zijn. Het gaat erom dat er kort en effectief gesproken wordt met veel zeggingskracht, dat de woorden gewikt en gewogen zijn en op waarachtigheid berusten. Dat er liefde zichtbaar is bij hen die spreken.
- 6) Zij die het vermogen hebben intermediair te zijn tussen hen die gegaan zijn en daarmee overledenen genoemd worden en zij die nog aanwezig zijn, dienen een heel bewust contact met de overledenen te zoeken vóórdat zij spreken tot de nabestaanden. Als zij dat niet doen, wordt het slechts een spreken van mens tot mens (wat ook heel bijzonder kan zijn). Echter, als je de kwaliteit hebt om de overledenen daarin te betrekken, dan wordt de toehoorder via de spreker of de zanger ook geraakt door de dierbaren die gegaan zijn. Dus iemand die deze capaciteit niet heeft is minder geschikt voor dit soort (grote) herdenkingsrituelen. Het gaat hierbij immers niet alleen om de feitelijke benoeming van hen die overleden zijn, maar het gaat ook om de atmosfeer van waaruit de overledenen meeleven.

Kleine drijvende persoonlijke herdenkingsmonumentjes voor overledenen door een overstroming van een grote watermassa.

Herdenkingsmonumenten worden nu wel bedacht, maar zijn te weinig gericht op wat de mensen ondergaan hebben. Het beste monument in dit geval, zoals ik het letterlijk te zien krijg, zijn hele kleine vlotjes, van zo'n 40 of 50 cm, met de symbolen erop van herinneringen aan de overledene, die aan het water afgegeven worden. Dus kleine monumentjes op drijfhout waar kleine symbolen op aangebracht worden als een herinnering, misschien een foto, een speelgoedje, dat is aan de mensen zelf. Dat kleine monumentje leg je als een vlot op het water en laat je de zee indrijven. Op die kleine vlotjes van drijfhout kunnen alle symbolen gelegd worden waar iemand voor stond. Het is belangrijk voor de rouwverwerking dat je ermee bezig bent, dat je persoonsgebonden zo'n vlotje maakt, een grafmonumentje dat je laat drijven.

Rituelen ten behoeve van overledenen die niet begraven kunnen worden, maar achtergelaten moeten worden en overgegeven aan de natuurelementen

Rituelen voor hen die stervende achterblijven op een rampplek.

Als er bij calamiteiten ook grote paniek is, rennen mensen vaak weg terwijl anderen aan het sterven zijn of net zijn overleden. Er vinden dan geen rituelen plaats of vormen van aandacht, die het proces voor hen die op zo'n plaats stervende of reeds gestorven achterblijven, makkelijker maken. Mijn begeleiders geven aan dat het veel vaker bij bepaalde rampen zal gaan voorkomen dat mensen die daar overleden zijn niet meer begraven kunnen worden. Dit houdt in, dat hun lichamen letterlijk vergaan op de plaats waar ze overleden zijn, want er is geen individueel graf of massagraf. Het is heel belangrijk dat er rituelen komen waarin je, vanuit een bewuste ervaring dat de lichamen aan het natuurlijk verstoffelijkingsproces onderhevig zullen zijn, de natuurelementen uitnodigt. Als nabestaanden zich daar echt commitment mee maken, is het minder traumatisch dat ze de overledenen hebben moeten achterlaten. Hoe bewuster de overlevende, voordat hij vlucht, de elementen van de aarde weet op te roepen in een ritueel (de seizoenen die in zullen werken op het overleden lichaam, de insectenwereld die daar zijn ding in doet, etc.), hoe gemakkelijker het is te verwerken dat een dierbare achtergebleven is.

In het algemeen zijn mensen niet op een noodsituatie berekend. Daarom hebben ze hun hart nog te weinig open om in aanvaarding te kunnen dragen wat er plaatsgevonden heeft. Doordat ze dan bij zichzelf tussen mentaal en emotioneel een schot zetten, raffelen ze in feite het afscheid af. Dat maakt dat, zowel voor de overledene als voor de overlevenden, het traumatische van wat er plaatsgevonden heeft, langduriger doorwerkt.

Kort ritueel om een achter te laten overledene over te geven aan de natuurelementen.

- 1) Het eerste beeld dat ik zie is dat alle omstanders een handjevol aarde in de palm van hun hand nemen. Als zij het in hun linkerhand leggen en hun rechterhand daarop leggen (of als mensen net anders georiënteerd zijn andersom), dan kunnen zij de aarde initiëren met hun positieve gedachten die zij de overledene mee willen geven.
- 2) Wanneer de aarde als het ware gezegend is met aandacht, worden er indien mogelijk enkele druppels water aan toegevoegd. (Indien niet voorradig dan water symboliseren).

- 3) Dan wordt de met water bedruppelde en gezegende aarde teruggelegd op de grond waar men staat. Vervolgens wordt er intentioneel naar boven gekeken naar de hemel gericht, om te beseffen dat er verschillende jaargetijden en verschillende weersgesteldheden over het land zullen gaan.
- 4) Als dat geschied is, dan kijk je omgevingsbewust in aandacht naar de dieren, maar ook naar de insecten die in dat gebied leven. Als je ze niet letterlijk waarneemt, dan kan je ze innerlijk wel groeten.
- 5) Vervolgens worden ter afronding van het ritueel alle elementen opnieuw herdacht. De aarde die gezegend is, het water dat de aarde aanraakte, de seizoenen waarvan men doordrongen is, de weersgesteldheden die daarmee gemoed zijn, de dieren in het landschap en de insectenwereld.
- 6) Tot slot maakt men bewust contact met de vegetatie (bloemen, planten, struiken en bomen) en men verzoekt of de geest die woont in deze subtiele levensvormen, zich op een positieve wijze wil bekommeren om hen die nagelaten worden.

Het ritueel laat een positieve indruk achter als het echt met aandacht wordt uitgevoerd.

Het is een heel kort ritueel, eigenlijk altijd mogelijk. Het kost maar een paar minuten, vijf minuten op z'n hoogst. Het kan ook veel langer, maar dat is geen noodzakelijkheid. Met meer tijd en meer aandacht kun je het alleen maar mooier maken.

In het ritueel jaargetijden en weersgesteldheden in herinnering brengen.

Er zijn seizoenen of (jaar)getijden en er zijn allerlei weersgesteldheden, die zich deels gekoppeld aan de jaargetijden bewegen. Het is belangrijk in het ritueel de verschillende vormen van weersgesteldheden in herinnering te brengen. Als je het echt op een wezenlijk niveau van aanvaarding toelaat, dan durf je het lichaam te laten verontstoffelijken en weer tot aarde/stof wederkeren. Dan durf je te aanvaarden dat het vocht van het lichaam in de aarde terug zal vloeien en de laatste lucht wordt uitgeademd.

Alle elementen vinden een plek in het stervensproces, maar wij zijn ons daarvan minder bewust geworden.

Vraag: Zijn de vier windrichtingen hierin nog belangrijk?

Het is minder essentieel dan wat er zojuist benoemd is. Het kan toegevoegd worden. Het heeft minder zin bij zo'n kort ritueel, omdat de mensen dan eerst moeten gaan denken waar precies het oosten, noorden, zuiden en westen zich bevinden, terwijl de jaargetijden en de weersgesteldheden

gemakkelijker in herinnering te brengen zijn. Maar bij uitgebreide rituelen, waar veel meer tijd is, kan het allemaal verbonden worden.

Je kan ook zang met natuurelementen erin oproepen.

Je kunt iets doen met muziekinstrumenten die de geluiden van aarde en water nabootsen.

Je kan álles in een uitgebreid ritueel stoppen. Ik heb hier het meest ingeperkte begrafenisritueel beschreven voor mensen die om welke reden dan ook niet begraven kunnen worden, terwijl hun dierbaren moeten vluchten.

'Moge de kennis die ons aangereikt wordt en die in ons gevormd is, zich verbinden met elkaar en met de wereld als geheel, opdat wat hier gesproken, uitgedrukt en ervaren is op een zinvolle manier zijn weg zal vinden.'